

Н.В. Горло

ІРЕДЕНТИСТСЬКА СТРАТЕГІЯ ПОВЕДІНКИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті визначено сутнісні ознаки національних меншин-іредент, з'ясовано характер їх відносин зі спорідненими державами і проаналізовано причини обрання ними іредентистської стратегії поведінки. На основі характеристик угорської і російської національних меншин в Україні і дослідження двох варіантів взаємодії споріднених держав з етнічними родичами запропоновано виділяти потенційні і реальні меншини-іреденти.

Ключові слова: національна меншина, іредента, поліетнічна держава, споріднена держава, іредентистська стратегія поведінки, Україна.

Об'єктивною реальністю сучасного світу є зростаюча тенденція до відстоювання етнонаціональними групами своїх прав, що часто призводить до внутрішньополітичних конфліктів у поліетнічних державах, а у випадку появи сепаратистських настроїв загрожує територіальній цілісності суверенних держав. На етнічному ґрунті виникають міждержавні конфлікти, особливо ті, що обумовлені політикою іредентизму, мотивованою захистом етнічних родичів за кордоном. У світі існує багато етнонаціональних груп, територія проживання яких розділена кордонами двох чи більше держав, тож цілком закономірними є прагнення до підтримання зв'язків між спорідненими групами і зацікавленість політиків у добробуті співвітчизників за кордоном. Але виникає ряд питань щодо того, які форми допомоги співвітчизникам найбільш прийнятні, де пролягає межа між захистом їх прав і експансіоністськими устремліннями іредентистських держав та якою є роль самих співвітчизників у цьому процесі. Проблема іредентизму набула актуальності з огляду на нинішні українські реалії, тому що Україна протягом останніх двох років безпосередньо стикнулася з російським іредентизмом, який призвів до безпрецедентного випадку – анексування частини української території сусідньою державою.

Досить довгий час науковці вважали іредентизм другорядною темою досліджень у порівнянні з сепаратизмом, тому що іредентизм розглядався як окремий випадок відокремлення, який зустрічається значно рідше і переслідує специфічну мету – приєднання території до іншої держави. Систематичний науковий інтерес до іредентизму виник у другій половині ХХ століття, що було обумовлено активними державотворчими процесами у світі і початком деколонізації. Аналіз природи іредентизму і дослідження різних його форм здійснювали зарубіжні науковці Т. Амброзіо, Р. Бараш, Г. Бен-Ізраель, Д. Горовіц, Дж.К. Дженкінс, Дж. Ландау, С. Сайдман, Н. Чейзен, Д. Ягсиоглу та ін. У вітчизняній політичній науці іредентизм ще не став предметом спеціального політологічного аналізу, але окремі його аспекти відображені у роботах В. Горенкіна, В. Дівак, Є. Рябініна. Зважаючи на стан фундаментальних розробок проблеми іредентизму, можна стверджувати, що недостатньо уваги приділено поведінці меншин-іредент, тож метою дослідження є аналіз мотивів, які спонукають національні меншини до обрання іредентистської стратегії. Крім того, важливо з'ясувати, яке місце у планах іредентистської держави займають інтереси споріднених меншин.

Слід зауважити, що єдиного конвенціонального визначення іредентизму до сьогодні не існує. Д. Горовіц визначає іредентизм і як спробу відокремлення території і

населення однієї держави з метою приєднання до іншої, і як спробу відокремлення території чи населення, що розділені між більш ніж однією державою, з метою подальшого об'єднання їх в єдину новоутворену державу [1, с. 10]. Але, як показує історичний досвід, іредентизм не є спонтанними діями етнонаціональних груп щодо об'єднання, деякими «спробами» (attempt), а цілком прагматичним політичним курсом, керованим політичними лідерами, тож доцільно визначати його як політику держави, партії або суспільно-політичний рух, яка спрямована на приєднання частини територій сусідніх держав з населенням, що споріднене за етнічною та/або культурною ознакою. Іредентизм є вкрай неоднозначним явищем, у природі якого одночасно проявляються і відцентрові, і доцентрові тенденції.

Доцентрові тенденції полягають у тому, що засобами політики іредентизму відбувається збирання розділеного народу межам однієї держави. За М. Джунусовим, розділені народи характеризуються тим, що у них відсутня адміністративно-територіальна єдність: частини народу (етносу, нації) проживають у різних державах. Причини і обставини, які призвели до виникнення розділених народів, – найрізноманітніші: війни, агресії, розпад держави, міжкланові, групові, релігійні та інші конфлікти, вимушена міграція тощо [2, с. 63]. Науковець виділяє два типи розділених народів: автохтонного і міграційного походження. Автохтонні розділені народи живуть на території свого етногенезу, другий тип пов'язаний з просторовим переміщенням. Меншини, відірвані від держави, у якій етнічно споріднена група домінує, у першому типі розділених народів є іредентами, у другому – діаспорами.

Явище розділеності народів поширене повсюдно. Найчастіше більша група розділеного народу має власну державу, де є титульною нацією, а інші групи компактно розселені на суміжних територіях. Є приклади, коли жодна з частин народу не сформувала власного політичного утворення, але існує ідея об'єднання в одній державі. Останній варіант є так званим «курдським стилем» іредентизму, і хоч у цьому випадку відсутнє ядро, навколо якого відбувається об'єднання частин розділеного народу, все ж наявна ознака «незвільненості» території. До таких народів відносять курдів (Іран, Ірак, Туреччина, Сирія), індіанський народ кечуа (Перу, Болівія, Еквадор, Аргентина, Чилі, Колумбія).

У суспільних науках найчастіше вживається поняття «розділений народ», а не етнос чи нація. Дослідниця проблем розділених народів Р. Бараш зазначає, що етнос є сукупністю об'єктивних рис і характеристик, які, маючи здатність об'єднати певний кластер людей, тільки потенційно можливі, і через це тільки можливим є усвідомлення представниками етносу своєї розділеності [3, с. 58]. Для народу, навпаки, характерна більш свідомо консолідація, тому індивіди сприймають розділеність як негативне явище, можливо, як певну історичну несправедливість, проблему, що потребує вирішення. У цьому випадку слід зважати на роль територіального чинника в об'єднувчій стратегії розділеного народу, що цілком доречно, адже іредентизм передбачає не тільки об'єднання населення, але й території його проживання (якби територіальний чинник був несуттєвим, міграція цілком би вирішила проблему розділеності).

На нашу думку, для характеристики більшості випадків сучасного іредентизму цілком виправданим є застосування поняття «розділений народ», тому що, як показує досвід італійського, грецького, німецького іредентизму, територіальний чинник завжди важливий, адже прагнення володіти територією було і є одним з визначальних в обґрунтуванні іредентистської політики і проявляється навіть тоді, коли представники етнічної групи вже не проживають на бажаній території.

Сам по собі факт розділеності народів ще не є умовою виникнення іредентизму, але він актуалізується в процесі відносин між поліетнічними державами і меншинами у їх складі з приводу статусу групи, доступу до влади, об'єму повноважень, а також

залежить від стратегічних інтересів споріднених меншинам сусідніх держав. У цьому контексті заслуговує на увагу поведінка суб'єктів іредентизму як політичного процесу. Іредентизм доцільно характеризувати як конфліктні відносини між трьома учасниками: іредентою – меншиною у складі поліетнічної держави, яка прагне приєднатися до сусідньої держави на підставі етнічної чи культурної спорідненості; поліетнічною державою, у складі якої перебуває іредента; сусідньою державою, яка не тільки підтримує наміри іреденти, але цілеспрямовано проводить політику, метою якої є приєднання спорідненого населення разом з територією його проживання до свого складу. У цій взаємодії учасники володіють різними ресурсами, і у іреденти їх об'єктивно менше. Виникають питання: які причини штовхають меншини до вибору іредентистської стратегії? Якими мають бути якісні і кількісні характеристики цієї етнічної групи? Як відбувається взаємодія між іредентою і іншими політичними акторами?

Для аналізу іредент доцільно здійснити осмислення їх статусу з використанням понятійно-категоріального апарату етнополітології. Безумовно, іредента – це національна меншина, тобто така етнічна група, яка в силу різних історичних причин опинилася в межах іншої держави, але зберігає власну етнічну ідентичність, компактно проживає на території, суміжній зі спорідненою державою, розглядає цю територію як споконвічне володіння, прагне підтримувати контакти з національною державою і орієнтується на неї, кількісно поступається титульній нації, не займає домінуючих позицій у суспільстві. За визначенням В. Євтуха, національна меншина – це частина народу, яка мешкає відірвано від його основного масиву в інонаціональному середовищі, але представники якої відчують з ним зв'язок через культуру, мову та деякі інші риси національної специфіки [4, с. 211].

Український дослідник Т. Халавка доводить, що для позначення меншин, які проживають на прикордонних територіях і мають зв'язок зі «спорідненою» державою, в яких вони виступають державотворчими націями, доцільно використовувати термін «споріднена меншина» – це національна меншина, яка проживає на прикордонній території зі «спорідненою» державою та підтримує тісні культурно-політичні відносини з нею [5, с. 109]. Погодимось з думкою Т. Халавки про контраверсійність понять «споріднена меншина» і «споріднена держава», які не знайдуть ужитку в понятійному апараті нормативних актів. Дійсно, вони більшою мірою відображають взаємне сприйняття меншості і близької їй за етнічним чинником населення сусідньої держави, але по відношенню до поліетнічної держави, у якій проживає меншість, більш коректно вживати поняття «національна меншина».

Слід зазначити, що у конкретних політичних реаліях європейських держав меншини можуть отримати різний правовий статус, що й відображається у національному законодавстві. Наприклад, в Угорщині це «етнічні меншини», в Албанії – «релігійні громади», а в Україні – «національні меншини». Деякі країни взагалі законодавчо не визнають існування меншин на своїх територіях, як, для прикладу, Франція.

Безумовно, не кожна національна меншина є іредентою. На нашу думку, до важливих характеристик іреденти належать такі: 1) національна меншина повинна сформуватися як єдина спільнота, усі члени якої чітко відчують свою відмінність від решти населення країни на основі того, що мають специфічні спільні риси (історичне минуле, культура, мова, релігія) з іншими частинами розділеного народу, які проживають на суміжних територіях. Важливо, щоб ця група мала яскраво виражену ідентичність, яка може стати ресурсом для етнополітичної мобілізації. На основі розвинених когнітивного і афективного компонентів ідентичності (знання і емоції) стає можливим проведення політики ідентичності, коригування уявлень і використання

етнічної групи як ресурсу у досягненні бажаної політичної мети; 2) чисельність групи і компактне проживання біля кордонів іредентистської держави. Це не першочергові ознаки іреденти, але досить важливі. На даний аспект звернули увагу С. Сайдман і В. Аурес, які відзначили схильність до появи сепаратистських чи іредентистських настроїв у відносно великих груп. Вони зробили ряд інших важливих висновків: неконцентровані (тобто розпорошені групи) мають менше шансів бути іредентистськими чи сепаратистськими; якщо рід етнічної групи домінує в сусідній державі, будуть розвиватися саме іредентистські настрої; іредентистські чи сепаратистські настрої з'являться тоді, якщо ці групи мають родичів в інших країнах, а ті є сепаратистами, а також за наявності кількох сегментів етнічної групи в інших державах, тому що чим більше цих груп, тим більша вірогідність для підтримки [6]; 3) незадоволення політикою держави проживання, на основі чого можливе формування іредентистських вимог.

Питання ініціативності меншин у виникненні іредентизму є дискусійним. На думку Р. Бараш ініціатором є іредента: «Іредентизм можна визначити як спробу конкретної етнічної групи, яка проживає на території деякої держави, возз'єднатися зі спорідненим їй етнічно (або таким, що розуміється спорідненим за будь-яким іншими ознаками) населенням іншої (однієї чи більше) держав» [7, с. 156,157]. Дж. Ландау робить наголос на ініціативності держави-іредентиста, визначаючи іредентизм як декларативну зацікавленість деякої держави в добробуті етнічно або культурно спорідненої групи, яка проживає за її межами [8, с. 81]. Щоправда, це визначення досить загальне, але дозволяє розглядати різні форми впливу спорідненої держави на життя етнічних родичів у сусідніх державах.

На нашу думку, кожен випадок іредентизму досить унікальний і може відрізнитися за ступенем активності лідерів груп розділеного народу, отже, мати різних ініціаторів. Наприклад, італійський іредентизм у XIX ст. взагалі почався з діяльності кількох націоналістичних організацій, які через схильність до радикальних дій з часом зазнали переслідувань з боку італійської влади, але вже на рубежі XIX-XX століть італійське керівництво почало послідовно проводити політику іредентизму щодо приєднання «терре іреденте» («незвільнених земель»), які перебували під владою Австро-Угорщини.

У будь-якому випадку для появи іредентизму велике значення має самопочуття меншин-іредент у країні проживання, яке залежить від їх правового статусу, доступу до участі в управлінні суспільними справами, рівня задоволення матеріальних і духовних потреб. Продумана етнополітика, яка гарантує і захищає права меншин, унеможливує ситуацію, коли меншість починає усвідомлювати себе як чужинців, але за наявності утисків у різних сферах лідери національних меншин. Якщо влада тривалий час ігноруватиме їх вимоги, то незадоволення своїм статусом зростає, що може призвести до етнополітичного конфлікту у латентній або відкритій формах.

Така ситуація створює сприятливий ґрунт для підняття цілого пласту історичних образів, актуалізації уявлень про історичну несправедливість щодо неправомірного включення чи приєднання території до складу держави, де нині проживає іредента. Крім того, не завжди меншина дійсно зазнає утисків у поліетнічній державі, але відповідні уявлення про «уярмленість» частини народу конструюються і впроваджуються в свідомість народу політичними лідерами. Як приклад можна навести політику влади Російської Федерації стосовно етнічних росіян Криму, якою поступово забезпечувалася підтримка іредентистської ідеї: постійна присутність російського чинника в інформаційному просторі, повторення тези про «несправедливу передачу Криму Україні», одночасне навіювання думки про належність до «русского мира» і т.ін.

Споріднена держава, переслідуючи власні інтереси, може по-різному підтримувати етнічних родичів, починаючи від співробітництва у культурній та економічній сферах і

закінчуючи формуванням курсу на приєднання етнічних груп разом з територіями їх проживання. Навіть якщо держава лише декларує зацікавленість у добробуті етнічних родичів, справжні її мотиви можуть бути завуальованими і дійсно полягати в експансіонізмі. Найчастіше це територіальне прирощення, яке, проте, все одно буде виправдовуватися тим, що на сусідніх землях живуть співвітчизники, а володіння територією має давне коріння. Г. Бен-Ізраель характеризував іредентизм як прояв експансіонізму, що заснований на «атавістичних почуттях до території і до рідних і близьких» [9, с. 33]. Вважаємо, що ці погляди важливі для розуміння сучасного іредентизму, який виправдовує територіальні захоплення боротьбою за права співвітчизників.

Втручання спорідненої держави створює ризики й для самої етнічної меншини. Д. Ягсиоглу зазначає, що іредентистська політика погіршує стан меншин з двох причин: 1) коли держава-нація розуміє, що сусідська держава ініціювала іредентистську політику, вона розглядає етнічну меншість як загрозу національній безпеці, тому посилює політику пригноблення. У відповідь меншість встановлює більш тісні зв'язки з іредентистською державою. Держава-нація розглядає це як причину для посилення гноблення, тож знову починає насилля, далі відбувається насилля з боку меншості і, в результаті, іредентистська держава бере активну участь у конфлікті; 2) центральною в іредентизмі є територія, а не населення, незважаючи на твердження іредентистської держави. В цих випадках компонент насильства переважає над компонентом спорідненості. За словами Д. Ягсиоглу, «іредентистська держава насправді не пов'язана з добробутом групи. Вона просто намагається використати її в якості дестабілізатора» [10]. Дослідник переконує, що саме меншості страждають від негативних наслідків іредентизму, внаслідок чого вони більше схильються до розвитку сепаратистських рухів, аніж до підтримки політики «країн-метрополій».

Іредентистську поведінку меншин доцільно розглянути в контексті права народів на самовизначення. До сьогодні досить проблемним залишається питання про те, які саме спільноти – народи, нації, корінні народи, національні меншини – мають право на самовизначення. Міжнародна нормативно-правова база визнає право на самовизначення саме за народами, що закріплено у низці документів, серед них Статут ООН (1945 р.), резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Загальна реалізація права народів на самовизначення» (1994 р.) та ін. У 1970 році Генеральна Асамблея ООН прийняла «Декларацію про принципи міжнародного права, які стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй», у якій уточнила форми самовизначення: «створення суверенної і незалежної держави, вільне приєднання до незалежної держави або об'єднання з нею, або встановлення будь-якого іншого політичного статусу, що вільно визначається народом, є способами здійснення цим народом права на самовизначення» [11]. На думку О. Стогової, суб'єктом права на самовизначення виступають всі етноспільноти, але форми самовизначення можуть бути різними, починаючи від національно-культурних товариств, культурної, національно-персональної, національно-територіальної автономії і завершуючи національною державою. Критерієм обрання конкретної форми самовизначення для кожної етноспільноти має бути її спроможність ефективно розвиватися в межах даної форми самовизначення [12, с. 118]. І. Рафальський зазначає, що національні меншини все-таки мають право на самовизначення, але треба зважати на його форми; серед форм самовизначення в сучасних умовах дослідник називає територіальні і нетериторіальні автономії в складі існуючої держави, національно-персональну автономію тощо [13, с. 142,143]. Це загальноновизнані форми внутрішнього самовизначення, які успішно реалізуються в багатьох державах і не загрожують їх територіальній цілісності. «Зовнішнє» самовизначення через входження до складу іншої

держави, реалізоване у вигляді іредентизму занеодмінної активної участі цієї держави, неприйнятне, тому що в умовах сучасної системи міжнародних відносин прагнення змінити існуючі міждержавні кордони є порушенням норм міжнародного права. Політична практика показує, що політика іредентизму, реалізована у формі анексування території, жорстко засуджується, як це сталося з експансіоністським іредентизмом нацистської Німеччини у ХХ ст. і Російської Федерації у ХХІ ст.

Якщо ж вести мову про самовизначення розділених народів, усі частини яких є бездержавними (курди, кечуа), слід констатувати досить складну ситуацію. Існує декілька проектів політичного розвитку курдського народу, один з яких – утворення держави Курдистан. Більшість курдів прагнуть до незалежності, підкреслюючи, що мають для цього всі необхідні підстави. З 1960-х рр. з'явилася інша тенденція, за якою кожна з чотирьох частин Курдистану повинна добиватися для себе автономії, щоб надалі сформувати щось на зразок Бенілюксу, тобто утворення з більш тонкими кордонами [14]. Але будь-які спроби курдів щодо самовизначення практично приречені на провал через невизначеність їх статусу у державах проживання. Спорідненої держави, яка виявляла хоча б мінімальну підтримку, у випадку «курдського стилю» іредентизму не існує, а правові аспекти регулювання становища груп розділених народів на сьогодні не відображені у міжнародному законодавстві. Ю. Зубрицький веде мову про необхідність розробки кодексу розділених народів, який би дозволив врегулювати питання життя співвітчизників в інших державах через призму відповідності або невідповідності національного законодавства нормам такого кодексу [2, с. 62].

Спираючись на характеристику іредент, доречно розглянути стан меншин в Україні, яка є поліетнічною державою і має у своєму складі представників більш як 130 національностей і народностей. Деякі з них компактно проживають біля кордонів своїх історичних батьківщин – споріднених держав, тож у цих регіонах потенційно можуть виникнути або вже виникли іредентистські настрої. Спираючись на широке розуміння іредентизму, подане Дж. Ландау, можна стверджувати, що уряди сусідніх держав декларують зацікавленість у добробуті етнічних родичів, але роблять це по-різному. Наприклад, угорська меншина в Україні налічує 156,6 тисячі осіб, або 0,3% всіх жителів країни [15]. Майже всі угорці компактно проживають у Закарпатській області. Історична батьківщина завжди проявляла інтерес до життя співвітчизників за кордоном, була розроблена процедура отримання статусу закордонного угорця, яка спрощувала перетин кордону і перебування та працевлаштування в Угорщині. Але у країні існують радикально налаштовані націоналістичні партії, які закликають до відновлення «Великої Угорщини» і повернення територій сусідніх держав з угорським населенням. Удусі іредентистських ідей у 2010 р. парламент Угорщини ухвалив закон, який передбачав спрощену процедуру набуття громадянства етнічними угорцями, які проживають у сусідніх країнах. Цю ситуацію прокоментував ужгородський політолог Михайло Вальо: «Не будемо показувати пальцем, але деяким країнам вигідно, щоб громадяни іноземних держав мали паспорти саме їхньої держави. Як про це вже неодноразово говорилося, це може слугувати виправданням для різних акцій на кшталт «примушування до миру» чи для «висування територіальних претензій» [16]. На офіційному рівні територіальних претензій до України з боку Угорщини немає, але крок з надання громадянства є сигналом щодо гіпотетично можливої появи іредентистської політики з боку спорідненої українським угорцям держави.

В Україні налічується численна російська національна меншина (близько 18% від кількості всіх жителів України), для якої характерне досить дисперсне поселення в межах країни. Про кількісне переважання росіян можна говорити тільки стосовно Криму, де у 2001 р. частка росіян серед всіх жителів республіки становила 58,3%, у Донецькій області їх частка в етнічному складі населення регіону складала 38,2%, а у

Луганській – 39% [15]. Російські політики тривалий час демонстрували інтерес до цих регіонів, намагаючись вписати їх в контекст «русского мира». Шляхом інформаційного впливу на етнічно російське і проросійське населення Криму і Донбасу досить активно формували прагнення до «возз'єднання з історичною батьківщиною». Ще у 1999 р. у Російській Федерації було прийнято «Федеральний закон про державну політику Російської Федерації у відношенні співвітчизників за кордоном», поряд з цим відбувалося активне пропагування ідеї «русского мира», яка нині здійснює великий вплив на внутрішню і зовнішню політику Росії. Реалізація російського іредентизму призвела до анексії українського Криму, що є грубим порушенням норм міжнародного права. У цьому контексті доцільно навести слова А. Ілларіонова про те, що повернення Україні Криму є беззаперечним, і у цьому питанні не мають значення ані процедура передачі Криму від РРФСР до УРСР у 1954 р., ані те, що більшість жителів півострова – етнічні росіяни, ані результати псевдореферендуму 16 березня 2014 р. чи інші чинники, адже «питання приналежності Криму відноситься до компетенції тільки одного суб'єкта міжнародного права – власника цієї території. Власником півострова Крим є держава Україна» [17, с.102,103]. Сама реалізація іредентистського плану у даному випадку засвідчила як загарбницький характер сучасного іредентизму, так і роль російської іреденти, яка була дуже активною у підтримці іредентистської держави. Варто згадати досить активну діяльність проросійських організацій у Криму – Російської громади Криму (РГК), осередків партії «Руський блок» чи Народного фронту «Севастополь-Крим-Росія».

На основі характеристик меншини-іреденти і звернення до двох варіантів взаємодії споріднених держав з їх етнічними родичами (Угорщини і Росії), можна виділити два види іредент: потенційні і реальні. Потенційні іреденти – це національні меншини, які налаштовані на встановлення і збереження тісних контактів зі спорідненою державою, але відкрито не прагнуть до приєднання території їх проживання до сусідньої держави. Однак ці меншини можуть перетворитися на реальні іреденти у випадку активного впровадження спорідненою державою іредентистського вектору зовнішньої політики. Реальні іреденти відкрито підтримують політику спорідненої держави і активно декларують свої наміри щодо приєднання території до сусідньої держави. На нашу думку, така класифікація іредент має не тільки теоретичне значення, але виправдовується й практичною доцільністю, оскільки орієнтує представників влади на те, щоб приділяти більше уваги потенційним іредентам, що дозволить попередити появу відцентрових тенденцій.

Таким чином, дослідження засвідчило, що національні меншини є важливим учасником внутрішньодержавних політичних відносин, а за наявності споріднених держав – і міждержавних відносин. Безумовно, їх політичні орієнтації та вибір тієї чи іншої форми політичної поведінки багато важать для внутрішньополітичної стабільності поліетнічної держави. Слід врахувати, що вибір національними меншинами іредентистської стратегії небажаний, тож національні держави мають проводити ефективну етнополітику, щоб попередити появу відцентрових настроїв. Що ж до місця іредент у планах споріднених держав, то найчастіше меншини стають засобами досягнення територіальних прирощень, а підтримка ініційованої спорідненою державою політики іредентизму лише погіршує їх становище. Отже, у пошуку ефективних механізмів задоволення потреб національних меншин мають бути зацікавлені усі політичні актори, налаштовані на стабілізацію відносин. Важливим науковим завданням є всебічне вивчення зарубіжного досвіду попередження появи або оперативного реагування на іредентистські заклики з боку національних меншин.

Список використаної літератури

1. Horowitz D. L. Irredentas and Secessions: Adjacent Phenomena, Neglected Connections (Chapter 1) / D. L. Horowitz // *Irredentism and International Politics* / N. Chazan (ed.). – Boulder, Colo. : Lynne Rienner Publishers, 1991. – P. 9-22.
2. Разделенность этноса: концепции, проблемы, подходы (круглый стол) // Латинская Америка. – 2000. - № 6. – С. 58-67 ; Razdelennost etnosa: kontseptsii, problemy, podkhody (kruglyu stol) // *Latinskaya Amerika*. – 2000. - № 6. – S. 58-67
3. Бараш Р. К вопросу о содержании категории «разделенный народ» / Р. Бараш // *Власть*. – 2010. - № 5. – С. 56-59 ; Barash R. K voprosu o sodержanii kategorii «razdelennyy narod» / R. Barash // *Vlast*. – 2010. - № 5. – S. 56-59
4. Євтух В. Б. Етнічність : енциклопедичний довідник / В. Б. Євтух ; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. – Київ : Фенікс, 2012. – 396 с. ; Yevtukh V. B. Etnichnist : entsyklopedychnyi dovidnyk / V. B. Yevtukh ; Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova, Tsentr etnohlobalistyky. – Kyiv : Feniks, 2012. – 396 s.
5. Халавка Т. Визначення дефініції «національна меншина» як об'єкта державної етнонаціональної політики / Т. Халавка // *Теорія та практика державного управління*. – 2013. – Вип. 4. – С. 104-110 ; Khalavka T. Vyznachennia defynitsii «natsionalna menshyna» yak obiekta derzhavnoi etnonatsionalnoi polityky / T. Khalavka // *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. – 2013. – Vyp. 4. – S. 104-110
6. Saideman S. M. Determining the Causes of Irredentism: Logit Analyses of Minorities at Risk Data from the 1980s and 1990s / S. M. Saideman, Y.R. Ayres // *The Journal of Politics*. – 2000. – Vol. 62, №4. – P. 1126-1144
7. Бараш Р. Ирредентизм как категория дискурса и политической практики / Р. Бараш // *Вестник Российской нации*. – 2012. – № 2-3. – С. 151-171 ; Barash R. Irredentizm kak kategoriya diskursa i politicheskoy praktiki / R. Barash // *Vestnik Rossiyskoy natsii*. – 2012. – № 2-3. – S. 151-171
8. Landau J. The Ups and Downs of Irredentism: The Case of Turkey (Chapter 6) / J. Landau// *Irredentism and International Politics* / N. Chazan (ed.). – Boulder, Colo. : Lynne Rienner Publishers, 1991. – P. 81-96.
9. Ben-Israel H. Irredentism: Nationalism Reexamined (Chapter 2) / H. Ben-Israel// *Irredentism and International Politics* / N. Chazan (ed.). – Boulder, Colo. : Lynne Rienner Publishers, 1991.. – P. 23-36.
10. Yagcioglu D. Irredentism: An Inevitable Tendency of Ethnic Nationalism [Electronic resource] / D. Yagcioglu. – Mode of access : http://www.academia.edu/1029408/Irredentism_An_Inevitable_Tendency_of_Ethnic_Nationalism
11. Декларація про принципи міжнародного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_569; Deklaratsiia pro pryntsyru mizhnarodnoho prava [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_569
12. Стогова О. В. Форми реалізації права на самовизначення: сучасні реалії та перспективи / О. В. Стогова // *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. : Питання політології*. –2001. - № 518. – С. 113-118 ; Stohova O. V. Formy realizatsii prava na samovyznachennia: suchasni realii ta perspektyvy / O. V. Stohova // *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina. Ser. : Pytannia politolohii*. – 2001. - № 518. – S. 113-118
13. Рафальський І. Суб'єкти права на самовизначення / І. Рафальський // *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. - 2013. - Вип. 4. - С. 136-146 ; Rafalskyi I. Subiekty prava na samovyznachennia / I. Rafalskyi // *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F.*

Kurasa NAN Ukrainy. - 2013. - Вур. 4. - S. 136-146

14. Bonzon A. Qui sont les Kurdes et que veulent-ils? [Electronic resource] / A. Bonzon. – Mode of access : <http://www.slate.fr/story/65329/kurdes>

15. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>; Pro kilkist ta sklad naseleennia Ukrainy za pidsumkamy Vseukrainskoho perepysu naseleennia 2001 roku [Elektronnyi resurs] / Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality>

16. Петерварі Н. Угорщина узаконила подвійне громадянство. Чому мовчить Україна? [Електронний ресурс] / Н. Петерварі. – Режим доступу : <http://www.forumn.kiev.ua/2010-06-97/97-05.html> ; Petervari N. Uhorshchyna uzakonyla podviine hromadianstvo. Chomu movchyt Ukraina? [Elektronnyi resurs] / N. Petervari. – Rezhym dostupu : <http://www.forumn.kiev.ua/2010-06-97/97-05.html>

17. Илларионов А. Точка невозврата / А. Илларионов // Національна безпека і оборона. – 2014. - №5-6. – С. 100-104 ; Yllaryonov A. Tochka nevozvrata / A. Yllaryonov // Natsionalna bezpeka i oborona. – 2014. - №5-6. – S. 100-104

Стаття надійшла до редакції 21.06.2016 р.

N. Gorlo

IRREDENTISTIC STRATEGY OF MINORITY GROUP BEHAVIOR: FUNCTIONAL ASPECT

In modern world irredentism is the political movement, which a state implements in order to annex the part of the territory of another state and its ethnically related population. Interstate conflicts consequently occur as the result of these actions, for example, the conflict between Ukraine and the Russian Federation that annexed Ukrainian territory of Crimea. Irredentism as conflict interaction has another participant – national minority (irredenta) within the multi-ethnic state that seeks to join the kin-state. Irredenta fairly has fewer resources than other participants of the conflict. The study clarifies the reasons the minority follows in choosing the strategy of irredentistic behavior and the ways of its interaction with other political actors. National minority forms the irredentistic strategy of behavior when experiencing a low political and economic status in the country of residence or powerful informational and ideological influence from the kin-state. The desire to control the life of ethnically related population can worsen the situation of minority by the increasing pressure from the home state of irredenta. A kin-state can support ethnic relatives in various forms: ranging from the cooperation in economic or cultural domains to annexion of ethnic groups and territories. A national minority has the right to choose the path of development, but in the present conditions the internal self-determination in the form of autonomy is the most appropriate. External self-determination through joining another state is unacceptable because it threatens the territorial integrity of a sovereign state and violates international law. Ukraine, like any polyethnic country, has national minorities that live near the borders of their historical homelands, and thus irredentism may occur. The examples of Russian and Hungarian minorities show two variants of interrelationship of kin-states (Hungary and Russia) and ethnic relatives respectively, moderate and radical. As the result, the author offers for discussion the proposal to outline two types of national minorities: potential which are oriented at the close contacts with the state, but without the desire to annex the territory and real, which openly declare such intentions. The politicians should pay more attention to the potential irredenta in order to eliminate possible threats to territorial integrity.

Keywords: national minority, irredenta, polyethnic country, kin-state, irredentistic strategy of behavior, Ukraine.